

V A R I A

ALGIMANTAS KRINČIUS

ŠIS TAS APIE UPYTĖS DEKANĄ KANAUNINKĄ JONĄ JERONIMĄ ŠARKEVIČIŲ*

Jonas Jeronimas Šarkevičius¹ (1731–1812 m.) – figūra smulkoka visuotinės Lietuvos istorijos kontekste, tačiau pakankamai ryški lokalinės istorijos arba kraštotyros aplinkoje. Šiaip jau literatūroje ši pavardė paminima tik nurodant, kad jis pastatydino Krinčino ir Daujėnų bažnyčias. Nieko daugiau apie jį nežinoma ir specialiai nesidomėta. Mano galva, jo nederėtų pamiršti dėl keleto didelių darbų, kuriuos mėginsiu čia aptarti, taip pat dėl paties asmens, išgyvenusio XVIII–XIX a. sandūros kolizijas – tą kupiną įtampos ir netikrumo svetimųjų šeiminkavimo Lietuvoje pradžią.

Jonas Jeronimas Šarkevičius gimė apie 1731 m.² Įvairių variantų Šarkų šaknies pavardė šmėsčioja Pasvalio³, Krinčino⁴ bažnyčių knygoje, deja, Jono Jeronimo gimimo metų Pasvalio Krikšto metrikų knyga neišlikusi,

* Plg. Žiemgala, 2007, Nr. 2.

¹ Joannes Hieronimus Szarkiewicz, Decanus Upitensis, Canonicus Curoniensis, Præpositus Kryniczynensis – Upytės dekanas, Kuršo kanauninkas, Krinčino klebonas.

² Vilniaus universiteto biblioteka, Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS), f. 57, b. 53/1226, l. 51–53.

³ 1704 m. Ieva Šarkaičia iš Vainekonių, 1705 m. Motiejus Šarkūnėlis iš Pasvalio, 1738 m. Marijona Šarkaičia iš Migonių, 1739 m. Ona Šarkovska iš Pasvalio, 1741 m. Sofija Šarkiu-nova iš Pasvalio, Mykolas Šarkienėlis iš Vytartų ir t. t. žr. *Senosios Pasvalio bažnyčios knygos*, d. 1–4, Krinčinas: Savilaida, 2004–2007.

⁴ 1710 m. Andrius, Adomas, Ona Šarkos iš Miežiūnų, 1731 m. Petras Šarkevičius iš Ličiūnų, 1744 m. Antanas Šarkevičius iš Daniliškių ir t. t. žr. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*, d. 3–8, Krinčinas: Savilaida, 2006.

nėra įrašo ir Krinčino knygoje. Nemaža tikimybė, jog toks įrašas galėtų būti Pabiržės Metrikų knygoje⁵, nes čia, tiek Bartašiūnuose, tiek Daržgiryje, o ypač Smilgiuose⁶, ši pavardė dar dažnesnė. Žinoma, jo gimimo vieta gali būti ir visai kitur⁷. Dvasinius mokslus baigęs „pas misionierius Mons Salvatoris“⁸, iššventintas į kunigus 1761 m. vasario 14 d. Vilniaus vyskupo sufragano Tomo Zenkovičiaus, ketvertą metų vikaravo Pabiržės bažnyčioje⁹, Krinčino beneficiją gavo 1765 m. po Kupiškio dekanato sekretoriaus, Krinčino klebono, teologijos magistro Stanislovo Kuzovskio mirties. Šiam paskyrimui iš pradžių labai priešinosi Upytės šlėktos, prašę vyskupo leidimo beneficiją perimti ilgamečiui Krinčino vikarui Jokūbui Steponavičiui¹⁰ (galbūt vyskupo apsisprendimui turėjo įtakos šio kunigo 1755 m. išsišokimai prieš liuteronų pastorių¹¹, bet greičiausiai J. J. Šarkevičiaus paskyrimą lėmė šlėktos Kazimiero Karpio rekomendacijos¹²). Čia darbuodamasis jis praleido visą likusį gyvenimą, t. y. 47 metus.

Atvykęs 1765 m. į Krinčiną, kun. J. J. Šarkevičius rado seną medinę bažnyčią, atstatytą 1611 m. kunigaikščio Dimitrijaus Mikalojaus Kurpskio, o klebono Juozapo Kojelavičiaus (m. 1729 m.) perstatytą iš „senų ir naujų rąstų“¹³ pirmajame XVIII a. ketvirtyje. Įdomu palyginti ją su šiandienine

⁵ Deja, tų metų Pabiržės Krikšto (ir Jungtvių) metrikų knygos, saugomos Biržų Sėlos muziejuje (toliau – BSM), labai išblukusios arba sunkiai įskaitomos; J. J. Šarkevičiaus nerasta.

⁶ Iš Smilgių (Pabiržės parapija) dažnai veždavo krikštyti į Krinčiną greičiausiai dėl to, kad Ličiūnuose, Daniliškiuose, Suntautuose gyvena giminaičiai. 1726 m. Šarkų „priskrido“ ir į Daujėnus bei Daučkėnus (žr. *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*, d. 3–6, Krinčinas: Savilaida, 2006).

⁷ Parengus tekstą spaudai, iš Rusijos archyvų gautas dokumentas, liudijantis kunigą kilus iš tuometinės Vilkmergės (dab. Ukmergė); žr. Rusijos centrinis valstybinis istorijos archyvas, f. 822, ap. 12, b. 2943, l. 236 (naudotasi L. Žilevičiaus fondo (f. 50) mikrofilmu, saugomu Lietuvos istorijos instituto bibliotekoje).

⁸ VUB RS, f. 57, b. 53/1226, l. 51–53 (Mons Salvatoris – Išganytojo kalva Vilniuje, kur prie buv. Misionierių bažnyčios buvo įsikūrusi dvasinė seminarija).

⁹ Žr. 7 išnašą.

¹⁰ Lietuvos valstybės istorijos archyvas (toliau – LVIA) SA 136, l. 297–298 v. (surado dr. Elmantas Meilus).

¹¹ Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Rankraščių skyrius, f. 93–1101.

¹² LVIA, f. 696, ap. 2, b. 12, l. 7 v.

¹³ *Ibid.*

(statyta 1776–1781, mūrinė) vėlyvojo baroko Krinčino puošmena: „Bažnyčia nedidelė, lentomis apkalta, vienas bokštelis, devyni langai, ketverios durys, trys mediniai altoriai, trys medinės klausyklos, paveikslai, krikščyklą, viduryje bažnyčios šeši mediniai nedažyti suolai, vienas suolas prie zakristijos, senas, medinis ir jau išmesti tinkamas, penkių balsų pozityvas, kurį jau reikia remontuoti, senas nedažytas katafalkas, varpinė, gontais dengta, su durimis iš gatvės [pusės], apynaujė, statyta S. Kuzovskio, trys varpai, šventorius aptvertas pjautinėmis ažuolo sijomis su dviem įėjimais: iš sodo pusės priešais kleboniją ir iš gatvės“¹⁴.

Klebonas J. J. Šarkevičius perėmė fundaciją 1765 m. spalio 13 d., paskirtą minėto D. M. Kurpskio 1611 m. birželio 20 d. raštu, t. y. parapijos nuosavybę – 12 valakų Šniukštelių kaimą su 8 valdiniais su šeimomis bei jų prievolėmis ir činšu, taip pat Krinčino jurisdiką – tris valakus dirbamos žemės miestelyje su po ketvirtį valako turinčiais valdiniais ir jų prievolėmis, pagaliau begriūvantį mokytojo namelį, tvartus, daržines, pievas šiaupus Jiešmens upelio ir šiaupus šaltinio, upelio skiaures žuvims laikyti, bravorą¹⁵. Tai buvo turtas, kurį reikėjo sutvarkyti, kad būtų galima gauti daugiau pajamų. Prireikė 12-kos metų, kol J. J. Šarkevičius sukaupe kapitalo naujos bažnyčios statybai, pradėtai 1776 m. ir trukusiai penketą metų iki 1781-ųjų. Ta bažnyčia, paprastai pašventinta (*cum simpliciter Benedictione*), 1783-iaisiais ėmė funkcionuoti, o šalia stovėjusi senoji nugriauta. 1791 m. klebono lėšomis įrengti nauji ketverių dumplių vargonai.

Akivaizdu, kad Krinčinai turėjo pasišventusį kunigą. Jonas Jeronimas Šarkevičius mokėjo lietuvių, lenkų, lotynų ir latvių kalbas, gerai išmanė teologijos ir filosofijos dalykus. Gyveno klebonijoje prie bažnyčios. Kunigas buvęs rimtas vyras: „gyvena kaip pridera, neslepia įtartinų asmenų, negyvena po vienu stogu su kitos lyties asmenimis, vykdo vyskupijos nurodymus, kortomis nelošia ir kitais žaidimais nesidomi, medžiokle neužsiima, pasaulietišku drabužiu nedėvi, pasauliečių pokyliuose nedalyvauja, su parapijiečiais bendrauja išlaikydamas deramą ramybę, už bažnytinius patarnavimus kainos nenustato, pernelyg didelio atlyginimo nereikalauja, geranoriškas aukas priima, Krikšto, Jungtvių ir Mirties metriku knygas laiko tvarkingai, daugiausia užsiima statyba, o būtent mūrinės Daujėnų filijos bažnyčios staty-

¹⁴ *Ibid.*, b. 337, l. 127–130 v.

¹⁵ *Ibid.*

ba“¹⁶. Dar reikėtų pridurti, kad J. J. Šarkevičius buvo tikras lietuvis („Litwin rodowity“), sakė sekmadieninius pamokslus, per Mišias organizavo giedojimą lietuviškai, skaitė Šventąjį Raštą, pastoracinę, dogminę ir moralės teologiją, pamokslus (lietuviškus!), Petro Skargos šventųjų gyvenimus¹⁷. Jo atsidavimas pastoracinei veiklai (aptarnavo per 2000 žmonių, eidavusių velykinės išpažinties) ir asmens vidinės savybės bei organizatoriaus gebėjimai įvertinami dvasinės vyresnybės 1800 m., – tų metų pabaigoje jis skiriamas Upytės dekanato dekanu ir šias pareigas eina iki 1810 m. Likusius dvejus metus, nors jau buvo garbaus amžiaus, dirba pastoracinę darbą kaip Krinčino klebonas iki pat mirties. Palieka šį pasaulį 1812 m. spalio pabaigoje, palaidotas lapkričio 1 d. savo statytosios Krinčino bažnyčios rūsyje¹⁸.

Krinčino bažnyčioje yra išlikusių meno ir istorijos vertybių. Visų pirma – šiek tiek apgadintas J. J. Šarkevičiaus portretas, rašiusiųjų apie Krinčino bažnyčią datuojamas XVIII a.¹⁹, tačiau iš tiesų tai XIX a. pradžios tapybos darbas, nes dešiniajame viršutiniame paveikslų kampe dailininkas yra įrašęs tapyto asmens vardų inicialus²⁰, pavardę, įvardijęs kunigą kaip Kuršo kanauninką ir Krinčino fundatorių. Kaip žinome, Kuršo kanauninku J. J. Šarkevičius tapo 1801 m., vadinasi, portretas turėjo būti tapomas pirmajame XIX a. dešimtmetyje. Kitas meno kūrinys, padarytas J. J. Šarkevičiaus užsakymu, – vėjarodė su 1781 m. bažnyčios statybos pabaigos data. Jis klajoja tik virtualioje erdvėje – internete²¹. Dar vienas meno kūrinys galbūt yra atgabentas kanauninko iš Jeruzalės – tai didžiojo altoriaus Jėzaus Nazariečio statula Daujėnuose²². Kanauninkas rūpinosi dvasiniais

¹⁶ *Istorinės erdvės beiėškant*, d. 2: Senieji Krinčino dokumentai ir datos (1554–1796), parengė Algimantas Krinčius, Krinčinas: Savilaida, 2003, p. 110–111.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ Krinčino Šv. apaštalo Petro ir Povilo bažnyčios archyvas (toliau – KBA), Krinčino bažnyčios 1803–1827 m. Mirties metrikų knyga (l. 36 v.).

¹⁹ P. Akiras-Biržys, *Lietuvos miestai ir miesteliai*, t. 2, Kaunas, 1932, p. 206–215; Bronius Kviklys, *Mūsų Lietuva*, t. 2, 1965, South Boston, p. 715–716 ir kt.

²⁰ Kauno apskrities archyvas, f. 208-5, ap. 1, b. 4, l. 243–248. Portreto užrašas dešiniajame viršutiniame kampe: X[iędz] I[oannes] H[ieronimus] Szarkiewicz Kanonik Kurla[ndski] Fund[ator] Ko[scioła] Kryniczyno – kunigas Jonas Jeronimas Šarkevičius, Kuršo kanauninkas, Krinčino bažnyčios fundatorius.

²¹ 1964 m. fotografuota žymaus Lietuvos fotografo Mečislovo Sakalausko.

²² Kazimieras Vyčas, *Čia gyveno sėliai*, in: Daujėnai (sud. Antanas Šimkūnas), Vilnius, 2004, p. 30.

parapijiečių reikalais ne tik skelbdamas Dievo žodį, palaikydamas lietuvių, dorai gyvendamas, bet ir kurdamas gražią aplinką. Pastatydinęs bažnyčią, kvietė dailininkus tapyti paveikslus, bažnyčios freskas. Freskos užfiksuotos ir Lietuvos dailės istorijoje: „vidurinėje navoje tarp langų – apaštalu atvaizdai. Freskų autoriai – vienuolynų dailės dirbtuvių meistrai, neįgudę piešėjai, bet puikūs koloristai“²³. Galėtume pridurti, kad minėtos freskos gerai derėjo su vidine barokine bažnyčios architektūra. XXI a. pradžioje jų nebeliko.

Galbūt čia tiktų paminėti dar vieną unikalų šio krašto istorijos momentą – Pabiržės ir Krinčino parapijų kunigų Šarkevičių fenomeną ir ke turias jų pastatydintas bažnyčias. Gasparas Antanas Šarkevičius²⁴ 1766 m. pradėjo ir 1772 m. baigė statyti Pabiržės bažnyčią bei kleboniją, kurių antablementai²⁵ ir barokinis stilius turi labai daug architektūrinių detalių, panašių į po dešimties metų pastatytos Krinčino bažnyčios ir dar po tiek pat metų – klasicistinės Daujėnų bažnyčios architektūrą²⁶. Tai rodytų glaudų statytojų bendradarbiavimą ir greičiausiai tą patį architektą. Gasparo Antano Šarkevičiaus įpėdinis Pabiržėje nuo 1778 m. buvo klebonas Antanas Tadas Šarkevičius, gimęs 1745 m. ir mokėsis taip pat Vilniuje, Išganytojo kalvos seminarijoje, kaip ir Krinčino klebonas Jonas Jeronimas Šarkevičius²⁷. Įšventintas į kunigus 1775 m. Vilniuje. Dvejais metais jaunesnis Pabiržės vikaras (kamendorius) Juozapas Šarkevičius, matyt, buvo jauniausias iš Šarkevičių²⁸. Baigęs Vilniaus dvasinę seminariją ir įšventintas į kunigus 1778 m., dirbo Pabiržės bažnyčioje. Tačiau Likimas panorė, kad tokia barokinė bažnyčia šiame krašte būtų tik viena – po 128 metų

²³ T. Adomonis, K. Čerbulėnas, *Lietuvos dailės ir architektūros istorija*, d. 1, Vilnius, 1987, p. 259.

²⁴ Pabiržės klebonu jis buvo nuo 1756 m., t. y. po Kazimiero Buikevičiaus mirties; žr.: Pabiržės bažnyčios 1736–1759 m. Jungtvių metrikų knyga, l. 61 v., saugoma Biržų Sėlos muziejuje (toliau – BSM).

²⁵ Antablementas – pastato perdanga, paprastai virš kolonų, susidedanti iš apatinės dalies virš kolonos kapitelio (architravo), vidurinės horizontalios dalies, skaidančios statinio plokštumas (frizo) ir viršutinės dekoratyvinės atbraidos virš frizo (kamizo).

²⁶ *Lietuvos architektūros istorija*, t. 2, Vilnius, 1994, p. 153, 183, 184, 414.

²⁷ BSM 1782 m. Pabiržės bažnyčios Kupiškio dekanato dekanato vizitacijos akto kopija, l. 2–3.

²⁸ *Ibid.*

Pabiržės bažnyčia ėmė skilti ir griūti²⁹. 1900 m. pradėta statyti nauja³⁰, bet jau nebe tokia, kokia buvo. Tiesa, be šių keturių kunigų Šarkevičių, knygoje „Panevėžio vyskupija“ minimas dar ir penktasis – Pabiržės parapijos Suosto kunigas Juozapas Šarkevičius, esą apie 1720 m. pastatydinęs ten mažą bažnytelę³¹. Tačiau ši informacija abejotina. Iš tikrųjų Sebentiškio dvarą, kuriam priklausė ir Suostas, 1806 m. iš Dominyko Radvilos nupirko Suosto kunigas Juozapas Šarkevičius ir Upytės dekanas Jonas Jeronimas Šarkevičius. Juozapas netrukus fundavo ir pastatė Suosto bažnyčią, kurią ir administravo³², tačiau 1809 m. mirė, o minėtą valdą perėmė jo brolis Krinčino klebonas Jonas Jeronimas, kaip pirkimo dalininkas, nes brolis nebuvo palikęs testamentą. Po trejų metų ir pats Jonas Jeronimas pasimirė, testamentu tą valdą palikęs savo sūnėnui Antanui Šalnevičiui, Vitebsko žemės teismo raštininkui³³. Šis Suosto bažnyčios kunigu 1815 m. priėmė Vincentą Tilvydavičių³⁴. Suosto bažnyčia – išdailinta ir išpuošta, puikus medinės architektūros paminklas – išstovėjo iki XX a. vidurio. Per Antrąjį pasaulinį karą ji sudegė. Pastatyta naujoji, deja, irgi sudegė XX a. pabaigoje³⁵.

Nuo 1800 m. pabaigos iki 1810 m. pradžios eidamas Upytės (iš tiesų – Panevėžio) dekanato dekanas pareigas, kun. J. J. Šarkevičius turėjo daug papildomo darbo, todėl bažnyčioje padaugėjo vikarų. Pagrindinis klebono pagalbininkas nuo 1793 m. buvo vikaras kunigas Andrius Linkevičius (gimęs apie 1766 m.), išventintas į kunigus 1791 m. balandžio 23 d. Vilniaus vyskupo sufragano Točylovskio. (Greičiausiai šio vikaro nuopelnas, kad

²⁹ K. Čerbulėnas, „Pabiržės architektūrinis kompleksas“, *Statyba ir architektūra*, 1975, Nr. 9, p. 31.

³⁰ *Panevėžio vyskupija*, Vilnius, 1998, p. 138.

³¹ *Ibid.*

³² *Senosios Krinčino bažnyčios knygos*, d. 9: 1797–1802 metų Krikšto, Jungtvių ir Mirties metrikų knygos, parengė Algimantas Krinčius, Krinčinas: Savilaida, 2007, p. 7, 9 ir kt.

³³ Po jo mirties valda atiteko sūnui Jonui Šalnevičiui; žr. Suosto bažnyčios 1815–1832 m. Krikšto metrikų knyga (saugoma BSM), *Wiadomość o Dziedzicach Majątku Sabańciszek i o Utrzymaniu się Xiędza przy Kościele Sostyskim do Roku 1832* M[iesę]ca Apryla 23 dnia, l. 158–159.

³⁴ *Ibid.*, l. 159.

³⁵ Informaciją pateikė Biržų Sėlos muziejaus mokslinis bendradarbis Algimantas Baublys.

šiandien galime nesunkiai perskaityti dailių Krinčino bažnyčios Metrikų perrašą, atliktą nors ir ant tamsaus bei šiurkštaus rusiško popieriaus.)

Nepaminėjau amžių ir valdžių sankirtos kolizijų, kurias teko patirti J. J. Šarkevičiui. Tai 1795 m. rusų okupacija, ištrynusi iš žemėlapių Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės pavadinimą, sujaukusi žmonių likimus ir atnešusi netikrumą dėl rytojaus, brukusi savos valstybės administravimo tvarką, žeminusi lietuvių tautą. Tai ir 1794 m. sukilimas, kurio metu rekvizuotas Krinčino bažnyčios auksas, sidabras ir dar daug kitų vertybių, kurių mes šiandien jau nebeatsimename. Tačiau kanauninkas Jonas Jeronimas Šarkevičius – yra istorinė asmenybė. Jos nevalia užmiršti.

Išvados. Didieji kun. J. J. Šarkevičiaus darbai, įamžinę jį istorijos tėkmėje:

1. Jo funduota ir pastatydinta barokinė Krinčino Šv. apaštalų Petro ir Povilo bažnyčia.

2. Jo statyta filijinė mūrinė Daujėnų Švč. Jėzaus Vardo bažnyčia.

3. Jo pagalba broliui statant senąją Suosto bažnyčią.

3. Perrašytos Krinčino bažnyčios 1697–1797 m. Krikšto, Jungtvių ir Mirties metrikų knygos – gigantiškas ir neįkainojamas mūsų kultūrai ir istorijai darbas³⁶.

4. Lietuvybės, tikėjimo, moralės ir kultūros palaikymas krašte.

5. Didelis kruopštumas ir atsakingumas. Dėl šių jo savybių šiandien yra išlikę daug vertingų dokumentų³⁷.

5. 1791 m. jo rūpesčiu Krinčino bažnyčioje įrengti vargonai, nutapytos freskos (įskaitant ir tą, kuri slypi virš didžiojo altoriaus po Šv. apaštalų Petro ir Povilo paveikslu ir kuri dailės istorikų dar netyrinėta).

³⁶ Žinoma, būtų gera turėti perrašytas **visas** senąsias metrikų knygas nuo pat 1669 m., kurių originalų jau irgi nebėra, o ne tik šimtmečio, kaip rusų valdžios buvo įsakyta.

³⁷ LVIA SA 19253 (1784 m. Krinčino parapijos kaimų, kelių, upių etc. aprašymas).